



NKE STRATÉGIAI VÉDELMI KUTATÓKÖZPONT ELEMZÉSEK – 2012/7

1581 Budapest Pf. 15 Tel: 432-90-92 Fax: 432-90-58 e-mail: svkk@uni-nke.hu
ISSN 2063-4862

Szíria az „arab tavasz” sodrában

Az „arab tavasz” nyomán elindult politikai lavina a múlt év márciusában Szíriát is elérte. Az ország a térségbeli hatalmi status quo átalakításáért folyó harc epicentrumává vált. Az elemzés a jelenlegi folyamatok néhány történeti-társadalmi eredője kapcsán röviden kitekint a francia mandátum időszakára, a függetlenné válást követő évtizedek főbb fordulópontjaira, a jelenlegi válság gazdasági, szociális, társadalmi okaira. Áttekinti a 2011 márciusában kezdődött megmozdulások jellegzetességeit, a hatalom reagálását, az etnikai-vallási kisebbségek hozzáállásának eltéréseit. Bemutatja az ellenzéki erők szerveződését, a legnagyobb tömörülésnek, a Szíriai Nemzeti Tanácsnak a létrejöttét, politikai programjának főbb vonásait, a tömörülésen belül jelentkező ellentétek okait. Kitér a válság nemzetközi megítélésében jelentkező eltérő érdekekre, az Annan-tervre, melynek 2012. április 10–12-i életbe lépése egyben a tanulmány vizsgálódási határa. Az írás a lehetséges forgatókönyvek közül elhúzódó válságot prognosztizál, amelynek végső kimenetelét a külső befolyásoló tényezők is nagyban meghatározzák.

A közel-keleti/észak-afrikai régióban (MENA) 2010 decembere óta tartó, a nemzetközi szóhasználatban „arab tavasz” néven bevonult átalakulás részét alkotja annak az ellenreakciónak, mely a globalizáció kiváltotta átalakulás nyomán a világ periférikus, félperiférikus régióiban az elmúlt évtizedekben jelentkezett. A stratégiaileg fontos térségben jelenleg is zajló válság eddig elsősorban a köztársasági berendezkedésű, súlyos gazdasági-szociális gondokkal küszködő arab országokban vezetett az uralmi szerkezet megrendüléséhez.

A MENA térségben zajló fejleményeket a média kezdettől fogva megkülönböztetett figyelemmel követi. A tudósítások túláradó lelkesedéssel számoltak be a tömegek demokratizálás iránti igényének elementáris erővel való felszínre töréséről, a több évtizede hatalmon lévő diktátoroknak a történelem sülyesztőjébe való kerüléséről. A jövő útjairól szóló kommentárok többsége azonban figyelmen kívül hagyva az itteni társadalmak sajátosságait, a liberális demokrácia egy végtelenül leegyszerűsített modelljéből indult ki. A demokratikus politikai rendszer valamilyen formájának létrejöttét persze elvileg nem lehet teljesen kizárni. De a jelek inkább arra utalnak, hogy a tekintélyelvűsége alapozott hatalomgyakorlás eddigi formáit a jelenlegi átmeneti időszak után több érintett államban valószínűleg az iszlám alapú populista ideológiákból építkező, „irányított demokráciák” korszaka fogja követni.

A biztonsági kihívások a Földközi-tenger déli és keleti régióiban zajló átalakulás következtében növekedtek, ezek távlati kihatásait egyelőre nehéz felmérni. Nem tudni, hogy a változások meddig fognak tartani, s a hatalmi helyzetbe került új politikai elit külpolitikai prioritásai kormányzati pozícióban hogyan fognak alakulni. A fejlemények az eddigi integrációs mechanizmusokat, így az euromediterrán együttműködés formáit, a NATO égisze alatt zajló Mediterrán Dialógust (s vele együtt az Isztambuli Kooperációs Kezdeményezést), az 5+5 együttműködést érzékenyen érintik. E kapcsolatrendszer az új fejlemények tükrében alapos átértékelésre szorulnak.

Az arab tavasz időszakában a regionális hatalmi versenyfutás is felgyorsult. A neoottomán külpolitikai aspirációkat melengető Törökország befolyása növekedett, de nem olyan dinamikával, mint amilyenre számított. Belső helyzetének gyengülése, a törekvéseivel szembeni ellenhatások erősödése miatt Irán a korábbi expanzió eredményeinek védelmére rendezkedett be. Izrael térségbeli izolációja fokozódott, biztonsági prioritásainak részleges átértékelésére kényszerült. Az arab tömb korábbi fragmentációja láthatóan erősödött, geopolitikai ellensúlyozó szerepe még inkább csökkent. Az Egyesült Államok terrorizmus elleni háborúban megtépzott tekintélye ugyan tovább hanyatlott, de Washington a világ első számú katonai-gazdasági hatalmaként továbbra is komoly ütőkártyákkal rendelkezik. A korábbiakhoz hasonlóan a legfőbb stratégiai célnak most is az itteni – az amerikai és az egész vi-

lággazdaság működése szempontjából fontos – nyersanyagforrásokhoz való hozzájutást, a katonai, piaci pozíciók biztosítását tekinti. Ennek megvalósítása során a demokrata kormányzat más eszközökkel folytatja elődjének a térségbeli vezető szerep megerősítésére irányuló törekvéseit. Obama elnök a terrorizmus elleni háború felemás eredményt hozó, a gazdaságot súlyosan megterhelő közvetlen katonai vállalkozásainak befejezésére törekszik. Ahogy a líbiai NATO-beavatkozás is jelezte, Washington inkább a „leading from behind” stratégia szerepét kívánja erősíteni, ami persze szükség esetén nem zárja ki a kiterjedtebb közvetlen szerepvállalás lehetőségét. A Bush-adminisztráció másik fontos cselekvési iránya az itteni államok politikai szerkezetének a nyugati liberális alapértékek jegyében történő átalakítása volt. A helyi sajátosságokat csak a retorika szintjén figyelembe vevő törekvések támogatottsága azonban eléggé korlátozott maradt. Obama a térség fejleményeivel foglalkozó 2011. május 19-i beszédében – az „arab tavasz” gerjesztette elégedetlenség Amerika számára negatív következményeit enyhítendő, egyben a helyzet stratégiai előnyé változtatásának szándékával – hangsúlyozta, hogy országának az itt élő emberek legitim aspirációinak elősegítése is az érdeke. Ezért támogatni fogják a reformokat, a demokráciára történő átmenetet a régióban.¹ Azonban a liberális tradíció hiánya vagy gyenge beágyazottsága folytán a demokratikus átalakulás támogatása az említett államokban azt is jelenti, hogy az Egyesült Államok elfogadja, hogy a nacionalista hatalmi elitet iszlamisták, közülük is elsősorban a Muszlim Testvérek nemzetközi mozgalmához tartozó szerveződések fogják felváltani. Az idők változását, jól érzékeltette az egyiptomi Muszlim Testvérek politikai szárnyának, a választásokat nagy fölénnyel megnyert Szabadság és Igazság Pártjának 2012. áprilisi hivatalos washingtoni fogadása, továbbá a Muszlim Testvérek több térségbeli szervezetének képviselői számára rendezett fórumok neves amerikai elemző intézetekben és egyetemeken. A Carnegie Endowment for International Peace által szervezett összejöveten az intézmény elnöke, Jessica Mathews kiemelte, hogy egy ilyen találkozó tizenhat hónappal korábban elképzelhetetlen lett volna. Az iszlamista pártok fontos tényezői a térségben zajló változásoknak, már most vagy a közeljövőben kulcsfontosságú kormányzati pozíciókra tettek/tesznek szert. Felemelkedésük politikai realitás, s az általuk hozott döntések nagyban befolyásolni fogják a Közel-Kelet jövőjét.²

A MENA-régióban zajló folyamatokról, ezek várható irányáról amerikai szakértők már az átalakulás első hónapjaiban számos elemzést közöltek. Kenneth Pollack, a Brookings Institutionnak a térséggel foglalkozó vezető elemzője jóval az említett elnöki beszéd előtt, március elején kijelentette, hogy az Egyesült Államoknak szakítania kell a korábbi status quo-politikával. A belső átalakulásra fókuszálva kell a „regionális küzdelmet” újradefiniálni: a kapcsolatépítésben azt kell igazi mércévé tenni, hogy ki hogyan viszonyul a politikai reformhoz, a gazdasági átalakuláshoz. Egy ilyen stratégiai keret Iránt, Szíriát és Kaddáfi fennmaradása esetén Líbiát a „rossz oldalon lévő államok” táborába helyezné. Washingtonnak elő kell segítenie Irán és Szíria elszigetelését az arab közvéleménytől. Különösképp a szaúdiakat kell biztosítani arról, hogy Amerika a fő ellenségnek továbbra is Iránt tekinti. Ennek alátámasztására a reform és az átalakulás stratégiája jegyében az arab utcákon zajló megmozdulásokat a „magunk javára” és Irán ellen kell fordítani.³ Pollack tehát a májusi Obama-beszédnek ezt a részét pontosan megelőlegezte. Néhány héttel később megjelent írásában Elliot Abrams, a Council on Foreign Relations ismert neokonzervatív irányultságú elemzője a térség „szédelő köztársaságai” dominószerű összeomlásának folytatódását jósolta, s a sorban a következőként Szíriát említette.⁴

¹ Remarks by the President on the Middle East and North Africa, May 19, 2011, <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2011/05/19/remarks-president-middle-east-and-north-africa>, Letöltve: 2011. május 24.

² From Islamists in Power: Views from Within. Jessica Tuchman Mathews: Opening Remarks April 5, 2012 – Washington, D.C., <http://www.carnegieendowment.org/2012/04/05/opening-remarks/a6sg> Letöltve: 2012. 04.17.

³ Kenneth M. Pollack: Bifurcating the Middle East, March 2, 2011, <http://nationalinterest.org/commentary/bifurcating-middle-east-4954> Letöltve: 2011.04.04.

⁴ Abrams ugyanakkor „reformpotenciált” látott a térségbeli monarchiákban, igaz, ehhez hozzátette, hogy megerősödésük csak akkor képzelhető el, ha lépések történnek egy alkotmányos monarchia megeremtése érdekében.

Noha a prognózis egyelőre nem realizálódott, de a teheráni vezetéssel szoros kapcsolatban álló Szíria a regionális dominanciáért folyó harc epicentrumává vált. A Perzsa (Arab)-öböl térsége a Hormuzi-szoros esetleges lezárása és Irán nukleáris programja kapcsán gyakran hallható harcias retorika, erőfitogtatás ellenére egyelőre „mellékhadszíntér”. A damaszkuszi rendszer ellen harcoló ellenzék mögött állnak az Egyesült Államok és szövetségesei, a térségből közülük tartoznak többek között a „síita félhold” terjeszkedésének feltartóztatásában érdekelt öböl menti olajmonarchiák, valamint Izrael, Törökország és Jordánia. A másik oldalon a szíriai rezsim mögött sorakozik fel Irán, annak nem állami vazallusa a libanoni Hezbollah, míg a síita vezetésű Irak felemás álláspontot képvisel. A külső támogatók közé tartozik Moszkva és Peking. Washington és a mögötte álló hatalmi tömb az „arab tavasz” második évében kedvező történelmi lehetőséget lát arra, hogy a stratégiaileg fontos régióban Irán befolyását visszaszorítsa.

Az eddig több mint 9 ezer áldozatot követelő szíriai válság kimenetelét megjósolni nagyon nehéz, a jelek arra vallanak, hogy az Aszad-korszak történetének zárófejezetéhez érkezett. A politikai váltással kapcsolatban jelenleg két forgatókönyv valószínűsíthető. Az első a baszista rendszernek a külső és belső nyomás hatására bekövetkező gyors összeomlása. Egy ilyen fordulat Teherán Földközi-tengerig húzódó stratégiai pozícióit aláásná, Moszkva és Peking itteni érdekei jelentős kárt szenvednének, s a Hezbollah elleni katonai csapás esélye is nagyban növekedne. Az ily módon bekövetkező damaszkuszi rendszerváltás más téren is nehezen kiszámítható folyamatokat indukálhat. Nem lehet tudni, hogy a stratégiai veszteségek ellensúlyozására tett iráni lépések milyen következményekkel járnak, a feszültség fokozódása hogyan érinti az energiaárakat. Úgyszintén nyitott kérdés, hogy a szíriai szunnita ellenzék hatalomra kerülése maga után vonja-e az etnikai-vallási ellentétek eszkalálódását, lesznek-e ennek tovagyűrűző hatásai a szomszédos országokra. Nem tudni, hogy a hatalomváltással járó zűrzavar közepette a terrorizmus veszélye milyen mértékben növekszik. Egy ilyen alternatíva a szíriai ellenzék katonai potenciáljának korlátait figyelembe véve feltételezi, hogy a Moszkva, Teherán és Peking ellenérdekeltségéből származó kockázati tényezők ellenére valamilyen formában külső katonai beavatkozásra kerüljön sor. Ennek súlyos kihatásait nehéz felmérni.

A tanulmány inkább egy másik forgatókönyvvel, egy elhúzódó válsággal számol. A külső támogatás miatt ütőképes fegyveres erővel rendelkező, az alavita és keresztény kisebbség, valamint bizonyos szunnita társadalmi csoportok körében továbbra is támogatottsággal rendelkező elnökök, Bassár el-Aszadnak legalább is rövid távon valószínűleg sikerül megőriznie a hatalmát. Igaz, a hónapok múlásával a rendszer tartalékai mindinkább csökkennek, a gazdasági problémák súlyosbodnak, a hadseregből a dezertálások fokozódnak, az ellenzék fegyveres ellenállása szervezettebbé, kiterjedtebbé válhat, a „rejtett hadviselés” keretében történő külső beavatkozás erősödhet. A Damaszkusz mögött álló külső szereplőknek érdekében áll a rendszer fenntartásának támogatása, mivel ezzel lehet esélyük arra, hogy az érdekeiket legalább részben biztosító kompromisszumot tudjanak kikényszeríteni. A külső szereplők közötti viszony alakulása az ENSZ által elindított politikai útkeresés kifizetését is befolyásolja. A „rendezettebb” politikai váltásnak úgyszintén fontos kérdése, hogy tudnak-e megfelelő garanciákat biztosítani az átalakulásban veszélyt látó etnikai-vallási kisebbségek számára.

Az írás alábbiakban először a szíriai fejlődés néhány specifikumát járja körül, melyek sok vonatkozásban a jelenlegi folyamatokat is befolyásolják.

A jelenlegi folyamatok néhány történeti, társadalmi eredője

A földrajzi értelemben vett Szíriához tartozó, gazdag civilizációs örökséggel rendelkező régiók a történelem során többnyire valamely birodalomhoz tartoztak. Sajátos átmenetet jelentett e sorban az utolsó állomás, a formálisan 1923 szeptemberében kezdődött mandátumkor-

Elliot Abrams: Ridding Syria of a despot. March 26, 2011, http://www.washingtonpost.com/opinions/ridding-syria-of-a-despot/2011/03/25/AFSRRVYB_story.html. Letöltve: 2012.03.13.

szak, amikor a „Földrajzi Szíria” északi része (Szíria és Libanon) francia, a déli fele (Palesztina) pedig brit mandatárius igazgatás alá került.⁵ A korábban a török birodalomhoz tartozó területek közigazgatási struktúrájának kialakításánál a franciák az etnikai-vallási megoszlásból indultak ki, de ha a politikai érdek úgy diktálta, akkor ezt az elvet lazán értelmezték.⁶ Párizs a mai Szíria területén több állami képződményt hozott létre, az ezekből létrejövő föderáció 1924 decemberében a Szíria Állam, majd hat évvel később a Szíriai Köztársaság nevet vette fel.⁷ Noha a mandátumidőszak legsúlyosabb konfliktusa az 1925–1927 közötti drúz felkelés volt, a franciák nagyban támaszkodtak a kisebbségekre, közülük is elsősorban a keresztényekre és az alavitákra.⁸ Ez utóbbiak számára a mandátumidőszak valóságos történelmi váltás volt. A függetlenség előestéjéig élvezett autonómia, a katonai téren megnyíló felemelkedési lehetőség a későbbi politikai szerepüket részben megalapozta. Párizs a nacionalisták képviselőivel 1936-ban aláírt, az eredeti szándék szerint három évvel később életbe lépő egyezményben bizonyos katonai relációk kivételével függetlenséget adott az országnak. A francia nemzetgyűlés azonban az egyezményt nem ratifikálta, de az ekkor elindult folyamatok az 1920-as évek decentralizált építményének maradványait lebontották.⁹ A mandátumkorszak befejezésére Libanon esetében 1943 novemberében, Szíria önállóságának francia részről történő elismerésére azonban csak feszültséggel terhes időszak után, a nagyhatalmak és az ENSZ fellépésére, 1946 áprilisában került sor.

A függetlenné válást követő első évtizedek politikai életét a demokratikusabb szerkezet kialakítására irányuló bátortalan kísérletek, autokratikus kormányzási ciklusok és visszatérő instabilitás jellemezte. A mai politikai struktúra kialakítása az Arab Újjászületés (Baasz) Szocialista Pártjának 1963. márciusi hatalomátvétele után vette a kezdetét.¹⁰ A folyamat a következő évtized elejére egy túlsúlyos elnöki intézménnyel párosuló hegemonisztikus pártrendszer hozott létre. Szíria második világháború utáni politikai életét két évtizeden át a szunnita, majd a hatvanas években bekövetkező átalakulás eredményeként az alavita hatalmi elit do-

⁵ A Népszövetség 1919 júniusában elfogadott egyezségokmánya a mandátumigazgatás alá kerülő területeket három csoportba osztotta. Az Arab-félszigettől északra, illetve északkeletre lévő török vilajetek és kisebb közigazgatási egységek az „A” kategóriába kerültek, melyek egy mandatárius hatalom irányításával „rövidebb” idő alatt eljuthattak a függetlenséghez. A brit mandátum 1923 őszén már nem a teljes palesztin régiót jelentette. A mandátum 1922. júliusi népszövetségi jóváhagyásakor a Jordán folyótól keletre lévő, az eredetileg a mandátum részét képező területek más státuszba kerültek.

⁶ Ezt mutatta Nagy-Libanon 1920-ban történő létrehozása, amikor a franciák a Libanoni-hegység zömében maronita populációjú, az ottomán időszakban autonómiát élvező övezetéhez hozzácsatolták a főképp muszlimok által lakott Beka-völgyet, Tripolit és a Szidón körüli térségét. E területeken jött létre Bejrút fővárossal 1926-ban a francia mandátumigazgatás alatt álló Libanoni Köztársaság.

⁷ A franciák 1920 szeptemberében létrehozták a szunnita többségű Damaszkusz és Aleppo államokat, valamint az északnyugati régióban Latakia székhellyel az Alavita Államot, a következő év májusában pedig a Damaszkusztól délkeletre lévő, többnyire drúzok által lakott területen a Dzsabal Drúz Államot. A Törökországgal határos alexandrettei szandzsák 1921 októberében autonóm jogokat kapott. (A terület – melyre Ankara folyamatosan igényt tartott – státusza többször is változott. A szandzsák neve 1938 szeptemberében Hatay Köztársaság lett, s 1939-ben Törökországhoz csatolták.) French Mandate of Syria and Lebanon, <http://www.saylor.org/site/wp-content/uploads/2011/06/French-Mandate-of-Syria-and-Lebanon.pdf>. Letöltve: 2012.03.05.

⁸ A történelem során sok üldöztetésnek kitett, az imámita, vagyis a legnagyobb síita irányzatból származó nuszajri szektát a francia időszakban kezdték alavitáknak (alavi – Ali követője) nevezni. A muszlimok nagy része által eretneknek tekintett szekta a Próféta vejét, Alit, istenként tiszteli. Az iszlám öt alappilléret csak szimbolikusan fogadják el, doktrínájuk az iszlám, a gnoszticizmus és a keresztény hit egyfajta keveréke. Az alaviták hisznek a reinkarnációban.

⁹ Az 1936-os egyezmény előírta az alavita és drúz entitás különleges státusszal történő integrálását a Szíriai Köztársaságba, de az alkotmányt 1939-ben felfüggesztették, így e területek is visszakapták a régi státuszukat. Ismételt integrálásukra 1944 júniusában, a szíriai egységről szóló proklamáció után került sor.

¹⁰ A második világháború alatt Szíriában létrejött Baasz Párt az arabok egyesítését tartotta a fő feladatának. A Michel Aflak (1910–1989) és Szalah Bitar (1912–1980) által szekuláris alapon létrehozott szerveződés 1947 áprilisában elfogadott alapokmánya hangsúlyozta, hogy az arabok egy nemzetet alkotnak, amelynek joga van egy államban élnie. A közösség tagjai közötti különbségeket jelentéktelennek tekintette. A dokumentum, illetve 1958-as módosítása kimondta, hogy a csoportosulás úgynevezett nemzeti parancsnokság irányítása alatt álló egyetemes arab párt, amelynek az egyes államokban helyi szervezetei, hivatalos nevükön „regionális parancsnokságai” működnek. A baaszizmus tényleges kisugárzása főként a Termékeny Félhold államaira, vagyis Szíriára, Irakra, Libanonra és Jordániára korlátozódott. Gazdik Gyula: *A Közel- és Közép-Kelet a második világháború után*. Korona Könyvkiadó, 1997, 333. o.

minálta. Ez utóbbiak felemelkedésében a vezető szunnita családok által lenézett katonai karrier és a Baasz Párt révén elérhető politikai érvényesülési lehetőség egyaránt szerepet játszott. Ez a periódus egyben a húsz esztendővel korábban létrehozott szerveződés történetében is vízváltó volt: a pánarab jelleg a gyakorlati politika síkján a nemzeti érdek mögé szorult. Az átalakulást jól jelezte a térség két legerősebb baaszista csoportosulásának, a szíriainak és az irakinak a tartós szembekerülése.

Az 1970-es évekkel kezdődő új korszak az Aszad-klán uralmaként vonul majd be az ország modern kori történetébe. A hatalomátvétele után nem sokkal, 1971 márciusában elnöké választott korábbi hadügyminiszter, Háfez el-Aszad (1930–2000) közel 30 évig állt az ország élén. Az 1973-ban elfogadott alkotmány az elnöki terminust francia mintára 7 évben szabta meg, de az államfői ciklus idejét nem korlátozta.¹¹ Az alaptörvény a Baasz Párt vezető szerepét is rögzítette. A köztársasági elnök irányítása alatt álló csoportosulás egyben a rendszert támogató politikai erőket tömörítő Nemzeti Haladó Front vezető ereje. A jelenlegi válság kirobbanása előtt mintegy 2 millió párttagot tömörítő szerveződés mellett a politikai intézménystruktúrában sajátos helyet foglal el a 250 tagú, egykamarás, négy évre választott parlament. Felhatalmazásai között a legfontosabb a költségvetés és a fejlesztési tervek jóváhagyása, valamint a köztársasági elnök jelölése. Az alkotmány úgyszintén lehetőséget ad törvények kezdeményezésére, miniszterek beszámoltatására, de összességében a képviselőtestület szűkre szabott kompetenciákkal rendelkezik.

Aszad hatalmi piramisában a hadsereg, a titkosszolgálatok vezető posztjainak döntő része az alaviták kezében volt. A korábbi elnök a hatalmi bázisát megpróbálta kitéríteni, az ezt szolgáló lépések a többi kisebbség, közülük is főként a keresztények, a síita drúzok és iszmailiták, valamint a szunnita cserkeszek számára nyújtottak nagyobb érvényesülési lehetőséget. A szunnita arabok esetében arra törekedett, hogy biztosítsa a tekintélyes damaszkuszi kereskedőcsaládok támogatását a Baasz párti politikai-katonai tényezők számára, s így az előbbiekből többen magas beosztásokba kerültek. Ugyanakkor a lakosság többségét alkotó szunnita kisemberek életkörülményei az időközben bevezetett óvatossá reformok ellenére sem javultak érezhetően. Ez a többségi társadalom részéről erősítette a rendszerrel szembeni antipátiát. A legnagyobb belső kihívást a Muszlim Testvérek szíriai ágának 1979-ben kezdődő nyílt fellépése jelentette. Az általuk eretneknek tekintett kisebbség és a szekuláris nacionalizmus talaján álló Baasz Párt uralma elleni mozgósítás visszhangját az iráni iszlám forradalom győzelme, valamint Damaszkusz legfőbb külső támogatójának, a Szovjetunió az afganisztáni agressziója nagyban felerősítette. A kormánynak 1982 februárjában csak drasztikus fellépéssel sikerült úrrá lennie a felkelésen. Ez ekkor már a teheráni rendszer egyetértésével is találkozott, amelynek Szíria az időközben kirobbant iraki–iráni háború idején a legfőbb térségbeli szövetségesevé vált.

A Damaszkusz–Teherán tengely erősítésére Aszadnak nem utolsó sorban a közel-keleti konfliktus miatt volt szüksége, amelynek során Szíriát a legnagyobb veszteség a stratégiaiilag fontos Golán-fennsík nagy részének elvesztésével érte 1967-ben. A libanoni hatalmi status quo érdekeit sértő átalakulást megakadályozandó, az itteni polgárháború kirobbanása után nem sokkal a szíriai hadsereg az Egyesült Államok és Izrael hallgatóságos jóváhagyásával 1976 júniusában bevonult az országba. A Libanonban 1982-ben lezajló ötödik háború után a szíriai–iráni közreműködéssel létrehozott síita Hezbollah a damaszkuszi politika számára is fontos nyomásgyakorló eszközzé vált. Szíria a poszthidegháborús korszak új realitásaihoz alkalmazkodva részese lett a közel-keleti rendezési tárgyalásoknak, azonban annak ellenére, hogy a megállapodás Izraellel többször is karnyújtásnyira látszott, az végül nem született meg. A konfliktus és ennek nemzetközi következményei kihatottak a belső folyamatokra, s az országban Háfez el-Aszad 2000 júniusában bekövetkező halálával új szakasz kezdődött.

¹¹ Syria – Constitution. http://www.law.yale.edu/rcw/rcw/jurisdictions/asw/syrianarabrep/syria_constitution.pdf.
Letöltve: 2012.04. 04.

A „trónörökös” évtizede, a jelenlegi válság közvetlen előzményei

A Londonban orvosi tanulmányokat folytató Bassár el-Aszadot 1994-ben váratlanul érte, hogy a balesetben váratlanul elhunyt testvére, Basír helyett apja őt szemelte ki az utódjául. A stafétabot átvételekor mindössze 34 éves politikus csak alkotmánymódosítással tudta elfoglalni apja helyét az elnöki székben. A fejleményeket kommentálva néhány elemző ironikusan „monarchikus köztársaság” megszületéséről beszélt. A fiatal elnök megnyilatkozásaiban a változások iránti nyitottságát hangsúlyozta, fő feladatának azt tartotta, hogy országát átvigye a 21. századba, az „információs technológia korszakába”. A „damaszkuszi tavasz” azonban rövid ideig tartott, még kisebb politikai reformok bevezetésére sem került sor. Ebben szerepet játszott, hogy szeptember 11. után a „gonosz tengelye” államainak szövetségesei közé sorolt Szíria is fokozott külső nyomás alá került. A terrorizmus elleni háború megindítása, s ennek során különösképp a szomszédos Irak amerikai megszállása új helyzetet teremtett. Ezt az elnök elképzeléseit kezdettől fogva fenntartásokkal kezelő befolyásos családtagok, bizalmi emberek felhasználták a tervezett politikai változások leállítására. Szíria elszigeteltségét még inkább növelte Rafík al-Haríri volt libanoni miniszterelnök 2005. februári meggyilkolása, amelynek kapcsán a gyanú árnyéka rávetült Szíriára. Az ENSZ vizsgálóbizottságot állított fel, Aszad pedig – eleget téve az ENSZ BT még 2004 októberében született 1559-es határozatának – 2005 áprilisában elrendelte Libanon katonai kiűrését. A következő év nyarán kirobbant második libanoni háború, ezúttal a Hezbollah és Izrael között, tovább élezte a feszültséget.

Gazdasági téren hivatalosan „a szocialista piacgazdaság” megteremtése került előtérbe. Több intézkedés történt a hazai és külföldi magánberuházások, köztük magánbankok létrehozásának megkönnyítésére, s kezdetét vette az állami szubvenciók leépítése. A reál GDP-növekedés átlaga 2005–2011 között közel öt százalékos volt, a globális pénzügyi válság beköszöntével a mutatók itt is visszaestek.¹² Az elért növekedés azonban elégtelen volt a strukturális problémák orvoslásához. A népességszaporulat a korábbi 2,5-ről – főleg a jelentős számú iraki menekült miatt – 2005 és 2010 között 3,3 százalékra növekedett. Évente kb. 250 ezer fő lép be a munkaerőpiacra, akiknek sem az állami, sem pedig a magánszektor nem tud elegendő munkahelyet biztosítani. Ha a hivatalosan 10 százalék körüli munkanélküliségi mutatót is hozzávesszük, akkor már évente 400 ezer munkahelyet kellene teremteni ahhoz, hogy munkanélküliek aránya tovább ne növekedjen. Súlyos probléma, hogy a munkanélküliek több mint 30 százaléka fiatal. Az alapvető fogyasztási cikkek szubvencióinak fokozatos csökkentése, illetve az üzemanyagok esetében a támogatások 2008 elején történő eltörlése az árak alakulásában természetesen azonnal jelentkezett. Különösen kiugró volt az élelmiszerárak emelkedése, amihez úgyszintén jelentősen hozzájárult a mezőgazdasági termelésnek az évek óta tartó súlyos szárazság nyomán történő visszaesése és az élelmiszerárak világszerte tapasztalható növekedése. A szárazság következtében különösen az ország keleti, déli területeinek falvaiból jelentős tömeg áramlott a városokba, melyek nem voltak felkészülve a fogadásukra.¹³ Ezek a változások nagyban növelték az egyes társadalmi csoportok közötti jövedelem szakadékot. E téren a különbségek az elmúlt évtizedben az arab világban leginkább Szíria és Jemen esetében növekedtek.¹⁴ Szíriában 2007-ben a 22 milliós

¹² A növekedés mélypontja 2009-ben volt, ekkor mindössze 3 százalékot tett ki, majd az ezt követő két év során lassan emelkedett, de nem érte el a válság előtti szintet. Bassam Haddad: *The Political Economy of Syria: Realities and Challenges*. Middle East Policy Council, 2012. <http://www.mepc.org/journal/middle-east-policy-archives/political-economy-syria?print> Letöltve: 2012.04.24.

¹³ Lahcen Achy: *Syria: Economic Hardship Feeds Social Unrest*. *Los Angeles Times*, March 31, 2011. <http://carnegie-mec.org/publications/?fa=43355&lang=en> Letöltve: 2011.12.01.; Paul Rivlin: *Behind the Tensions in Syria: The Socio-Economic Dimension*, Volume 5, Special Edition No. 6. March 29, 2011. http://www.dayan.org/sites/default/files/TA_Notes_RIVLIN_Syria_MAR30_11%5B1%5D.pdf Letöltve: 2011.12.07.

¹⁴ Roueida Mabardi: *Syria's economic reforms see wealth gap widen*. *The Daily Star (AFP)*, April 28, 2010. <http://www.dailystar.com.lb/Business/Middle-East/Apr/28/Syrias-economic-reforms-see-wealth-gap-widen.ashx#axzz1s8ZMUuji> Letöltve: 2011.12.01.

populáció 12 százaléka élt mélyszegénységben, s 33 százalék a hivatalosan megállapított szegénységi küszöb alatt.¹⁵ Azóta ezek az arányok tovább növekedtek.

A damaszkuszi vezetés az óvatos nyitással a kínai modellt próbálta követni, azaz a gazdasági-pénzügyi téren bekövetkező változásokat nem kapcsolta össze a politikai szféra reformjával. A gazdaság dinamizálásának lehetőségei azonban sok vonatkozásban nagyon eltérőek voltak. Ráadásul nagyon korán kiderült, hogy az „arab tavasz” tiltakozó hulláma a térségbeli társadalmak alrendszeri közül elsősorban a politikainak az átalakítását célozza. A szíriai vezetés feltételezhetően tisztában volt a folyamatban rejlő potenciális veszélyekkel, de a hazai és nemzetközi nyilvánosság előtt igyekeztek olyan benyomást kelteni, hogy a vihar keltette hullámok az országot el fogják kerülni. Aszad elnök a *Wall Street Journal*-ben 2011. január 31-én megjelent terjedelmesebb interjújában rámutatott arra, hogy noha a világ – különösen az elmúlt évtizedben – nagyot változott, a térségben a hosszabb ideje tartó stagnálás tovább folytatódott. Változást csak az Irakban, Afganisztánban, Palesztinában lezajlott fejlemények, vagyis az Egyesült Államok által indított háborúk, illetve a második intifáda jelentettek. Aszad Szíriát igyekezett elhatárolni a Tunéziában és Egyiptomban végbeménő folyamatoktól. Kijelentette: dacára annak, hogy Szíriának a legtöbb arab országnál nehezebb körülményekkel kell szembeesnie, s az alapvető igények biztosításában is fennakadások vannak, Szíria stabil. Az, hogy az emberek a helyzetre nem felkeléssel reagálnak, leginkább annak tulajdonítható, hogy tekintettel vannak az állampolgárok meggyőződésére és érdekeire. Az interjúban talán a legfigyelemreméltóbb eleme az volt, amikor Aszad emlékeztetett arra, hogy a jelenlegi új korszak az iráni iszlám forradalommal kezdődött, s aláhúzta, hogy Irán része a közel-keleti régióknak.¹⁶ Ezzel a két ország stratégiai szövetségének jelentőségét akarta hangsúlyozni. Az elnök ezekben a hetekben többször is országa stabil voltáról akarta meggyőzni a médiát, a valóság azonban ezt a képet rövidesen beárnyékolta.

A megmozdulások jellegzetességei, a hatalom reagálása

A tiltakozási hullám március 15-én Szíriát is elérte, a „méltóság napján” nem pusztán Damaszkuszban, hanem Deraában, Homszban, és a keleti országrészben is megmozdulások voltak. A túlnyomórészt szunnita tüntetők a politikai foglyok szabadon bocsátását, az állampolgári szabadságjogok biztosítását követelték. A biztonsági erők fegyverhasználatáról először március 18-i deraai összetűzés nyomán érkezett jelentés. A nem kis mértékben a hatóságok otromba fellépése miatt eszkalálódó megmozdulásokon az „Isten, Szíria, Szabadság” jelszavak mellett az Aszad család korrupciója elleni tiltakozás is nagy hangsúlyt kapott. Ez utóbbi annyit is jelentett, hogy az elnök és szűkebb környezete morálisan is alkalmatlan a közösség vezetésére. A megmozdulások első heteiben a legsúlyosabb összetűzések Deraa városában és környékén voltak, majd ezt követően a hírügynökségi jelentésekben ismét többször bukkant fel a főváros és környéke. Továbbá a főképp szunniták által lakott városok, így Homsz, Hama, Aleppo, Idlib, Baniasz, a török határ mentén fekvő Dzsizsr al-Sugúr nevei. De összetűzésekről érkezett jelentés a vegyes populációjú, az alaviták, keresztények és szunniták által lakott Latakiából, a zömében kurd lakosságú Hasakából és több más helységről. Ekkor már a rezsim távozása, a Baasz Párt hatalmi monopóliumának eltörlése, a demokratikus rendszer megteremtése állt a tüntetők követeléseinek homlokterében.

A kiterjedt megmozdulásokat Aszad a biztonsági erőkre, a törzséből, az azzal szorosan együttműködő klánokból verbuvált félkatonai szerveződésre, a sabbihara és a testvére irányítása alatt működő, alavitákból álló különleges rendeltetésű 4. hadosztályra támaszkodva próbálta megfékezni.¹⁷ Miután ez elégtelennek bizonyult, egyre nagyobb mértékben vetette

¹⁵ Paul Rivlin: i. m.

¹⁶ Interview With Syrian President Bashar al-Assad, January 31, 2011.

<http://online.wsj.com/article/SB10001424052748703833204576114712441122894.html> 2011. 03. 22.

¹⁷ Hírek szerint a tüntetők elleni fellépésben Aszad tevéleges támogatást kapott Muklada al-Szadr iraki síita imámtól, az iráni iszlám gárdától, a libanoni síita szervezetek, a Hezbollah és az Amal Szíriába küldött embereitől. Sawsan Abu-Husain: Syrian regime importing foreign fighters - FSA, Monday 28 November 2011, <http://www.asharq-e.com/news.asp?section=1&id=27471> Letöltve: 2012.01.21. A másik oldalon pedig jelentések

be a hadsereget. Ennek megvolt az a kockázata, hogy a besorozott szunnita állományból sokan átállnak a felkelőkhöz. Jelentős méretű dezertálásra azonban nem került sor, a hadsereg intaktságát sikerült megőrizni. Az elnök helyzetét erősítette, hogy az államapparátus működésének folyamatosságát az összetűzések által leginkább érintett helységek kivételével fenn tudták tartani. Fontos tényező volt, hogy a damaszkuszi, aleppói szunnita gazdasági-kereskedelmi elit meghatározó csoportjai nem hátráltak ki Aszad mögül. A kormány addigi gazdaságpolitikájának fő haszonélvezőiként a váltást túlságosan is kockázatosnak tartották. Az arab országokban, közülük is elsősorban Egyiptomban kibontakozó folyamatok számukra nem jelentettek biztató perspektívát.

Aszad az országban zajló események értékelésével először a parlament ülésén 2011. március 30-án elmondott beszédében foglalkozott. Az események okai kapcsán utalt a régióban zajló átalakulási folyamatra, amelynek hatásai, úgymond, az arab országokon is túlmutatnak. A tények hatására január végi interjújával ellentétben kénytelen volt elismerni, hogy Szíria sincs elszigetelve attól, ami az arab világban történik, de figyelmeztetett a körülményekben mutatkozó eltérések figyelembevételének a fontosságára. A szíriai fejlemények fő okát a külső és belső összeesküvésben látta, melynek Szíria meggyengítése és dezintegrálása a célja. Ehhez hozzátette, hogy országa az izraeli tervek megvalósulásának utolsó akadálya. Az elnök aláhúzta, hogy Szíria számára az egyik kiemelt prioritás a stabilitás, a másik pedig az életkörülmények javítása.¹⁸ Aszad a beszédében feltűnően gyakran használta az „arab” jelzőt, ami nem pusztán az arab nacionalizmushoz való kötődést, hanem a szunnita iszlamistákkal szembeni választóvonalat is jelentette. Mindez az ország stratégiai kapcsolatainak prizmáján persze számos kérdőjelet támasztott. Aszad kerülte a politikai önkritikát, talán azért is, mivel úgy gondolta, hogy az elégedetlenségi hullám visszaszorítását szolgáló tervezett reformok majd „magukért beszélnek”.

Beszédében az elnök is utalt arra, hogy a március 29-én lemondott kabinet helyébe újat nevez ki. Az Adel Safar volt mezőgazdasági miniszter vezette új kormány megalakulására április 16-án került sor. A kabinet eskütetele után mondott beszédében Aszad alapvetőnek tartotta az intézmények és az állampolgárok közötti szakadék szűkítését, a reformok ügyének előre vitelét. A néhány nappal korábban megszületett törvények végrehajtása mellett kormány kiemelt feladatának tartotta a szükségállapot feloldásáról és a pártok alakításáról szóló törvények előkészítését.¹⁹ Az elnöki kezdeményezésre néhány nappal korábban megszületett rendeletek közé tartozott április 6-án az ország egyetlen kaszinójának bezárása, valamint annak a 2010. júliusi rendelkezésnek az érvénytelenítése, amely megtiltotta, hogy az állami oktatási intézményekben dolgozók nikábot viseljenek. Az egy nappal később napvilágot látott újabb elnöki rendelet teljes állampolgári jogot biztosított azoknak a kurd lakosoknak, illetve leszármazottaiknak, akiket ettől az 1960-as évek elején megfosztottak.²⁰ Április 21-én rendelet jelent meg az 1963 óta hatályban lévő szükségállapot, valamint a politikai foglyok ügyében döntő állambiztonsági bíróságok eltörléséről. De ezzel egyidejűleg egy másik rendelkezés hatósági engedélyhez kötötte a békés tüntetést. Aszad június 19-én a damaszkuszi egyetemen elmondott beszédében elítélte a biztonsági szervek ellen elkövetett

érkeztek arról, hogy tárgyalások folynak líbiai „önkéntesek” átdobásáról Szíriába, illetve az al-Kaida Irakban tevékenykedő terroristáinak egy része Szíriába ment. Az arab államok közül különösen Katar szorgalmazta arab erőnek az országba küldését.

¹⁸ Speech by President Bashar al-Assad to the Syrian parliament on 30 March 2011 in response to a wave of protests around the country. March 30, 2011 http://www.al-bab.com/arab/docs/syria/bashar_assad_speech_110330.htm Letöltve: 2012. január 28.

¹⁹ Speech by President Bashar al-Assad to ministers after the swearing-in of Syria's new government, 16 April 2011. http://www.al-bab.com/arab/docs/syria/bashar_assad_speech_110416.htm Letöltve: 2012.01.28.

²⁰ Az 1961-es ideiglenes alkotmány az ország elnevezését Szíriai Arab Köztársaságra változtatta. A negatív következmények közé tartozott, hogy az 1962 októberében az ország észak-keleti részén, Hasaka tartományban tartott népszámlálás eredményeként 120 ezer kurdot megfosztottak az állampolgárságától. A hivatalos indoklás az volt, hogy az érintettek illegálisan vándoroltak be Törökországból és Irakból, s ezzel veszélyeztetik az ország arab karakterét. A valós ok az volt, hogy nem akarták, hogy az itteni kurd populáció érdemlegesen részt vegyen az ország sorsának alakításában. The Kurdish policy of the Syrian government and the development of the Kurdish movement since 1920, An overview, KurdWatch 2009, http://www.kurdwatch.org/pdf/kurdwatch_einfuehrung_en.pdf, Letöltve: 2012.04.11.

atrocitásokat, s figyelmeztetett arra, hogy stabilitás nélkül nincs fejlődés és reform. Ugyanakkor lényegesnek tartotta a nemzeti dialógus elmélyítését az olyan fontos kérdésekről, mint a párt- és választási, illetve az önkormányzati törvény, valamint az alkotmányjogi változások jellege.²¹ A reformlépések sorában fontos volt a pártok alapításáról szóló elnöki dekrétum augusztus 4-én. A pártokról szóló rendelet a Baasz Párt dominálta addigi pártstruktúra mellett új szerveződések megjelenését, s ezáltal elvileg egy új szerkezet kialakulását tette lehetővé.²² De egyelőre homályban maradt, hogy egy esetleges új felállásban az addigi domináns csoportosulásnak mi is lesz a szerepe.

A gyors egymásutánban hozott rendelkezések, noha önmagukban jelentősek voltak, jó néhány éves késéssel születtek. Az adott helyzetben a rendszer és az ellenzék között zajló egyre kíméletlenebb harc nem sok teret hagyott a reformpolitikához szükséges együttműködéshez. A hatalom a válságnak a kisebbségekre gyakorolt kihatásait is igyekezett helyzetének megerősítésére felhasználni. A hozzávetőleg 23 milliós ország etnikai-vallási térképe eléggé tarka. A lakosság túlnyomó többsége arab (90,3%), a kurdok, örmények és mások nem egészen 10 százalékot tesznek ki. A felekezeti megoszlást tekintve a kép még összetettebb: a szunnita mohamedánok 74, a síita irányzathoz tartozó alaviták és drúzok 15 (12+3), egyéb szekták 1, a keresztények pedig kb. 10 százalékot képviselnek.²³ Összességében az etnikai-vallási kisebbségek lakosságon belüli aránya jelentős, közel 40 százalék.

A válságra a kisebbségek eltérő módon reagáltak, persze számos példa volt arra, hogy tagjaik a tiltakozó megmozdulásokba a közösségük állásfoglalásától függetlenül kapcsolódtak be. Az alaviták mellett a hatalom fő támogatói a keresztény közösségek, amelyeknek a veszélyérzete a válság időszakában nagyban növekedett. A másfélmillió szíriai mellett kb. félmillió Irakból menekült keresztény is tartózkodik az országban. A keresztény közösség támogatja a reformokat, ugyanakkor tartanak attól, hogy az iszlamisták fajsúlyos közreműködésével felálló új kormány alatt a „vallásszabadság közel-keleti oázisa” nagyban átalakulna a kárukra.²⁴ Az ellenállás fő gócpontjai közé tartozó városokban és környékükön tapasztalható megnyilvánulások folyamatosan erősítik ezt a félelmet. Komoly figyelmeztető volt a Damaszkusz keresztény negyedében 2002 márciusában végrehajtott merénylet. Sok keresztény arról beszél, hogy Aszad apja annak idején vaskézrel kormányzott, de biztosította a keresztények vallásszabadságát. Hozzáteszik azt is, hogy hasonló volt a helyzet Irakban Szaddám Huszein időszakában. A keresztények jelentős szerepet vállaltak mindkét országban a baaszista szerveződések létrehozásában. A szíriai keresztény közösség hozzáállásától eltérően az Egyesült Államokban 2011 végén „Szíriai Keresztények a Demokráciáért” néven létrehozott szerveződés platformja. Ez hangsúlyozta, hogy a rendszer önkényének a keresztények is szenvedő alanyai voltak. Épp ezért támogatják a forradalmat, céljuk nem pusztán az Aszad-rendszer megdöntése, hanem az ország felemelkedésének előmozdítása.²⁵

A keresztényektől eltérően az időközben létrehozott Kurd Nemzeti Tanács koordinálásával a kurdok jelentős része az ellenzékhez csatlakozott. Ezt a lépést a sérelmeik és az Ankarával jó kapcsolatokat ápoló iraki kurd vezetők részéről kifejtett nyomás motiválták. A Szíria lakosságának 8 százalékát kitevő kurd népesség egy jelentős részét annak idején az ország

²¹ President Bashar Al-Assad Speech at Damascus University on the current situation in Syria, June 20, 2011, http://www.presidentassad.net/SPEECHES/Al_Assad_Speeches_2011/Bashar_Al_Assad_2011_Damascus_University_Speech.htm Letöltve: 2012.04.09.

²² Egy párt létrehozásának feltételei között szerepelt a fennálló alkotmányos keretek, a demokratikus alapértékek elfogadása. Ugyanakkor vallási-felekezeti, törzsi, területi, szakmai alapon, vagy etnikai, faji, nemi megkülönböztetésre építve nem lehetett pártot alapítani. Egy párt nem kaphatott külföldről támogatást, és nem lehetett valamilyen külföldi párt vagy mozgalom szíriai ága. President al-Assad Issues Legislative Decree on Parties law, Aug 04, 2011, <http://www.sana.sy/eng/361/2011/08/04/362192.htm> Letöltve: 2012.04.18.

²³ CIA World Factbook, Syria Last updated on April 12, 2012 <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sy.html> Letöltve: 2012.04.14.

²⁴ Beszámolók szerint szunnita arabok azzal fenyegették a Homsz körzetében lakó keresztényeket, hogy készüljenek, mivel legközelebb rájuk is sor kerül. A főváros egyes kerületeiben gyakorta lehetett hallani: „alavitákat a sírba, a keresztényeket Bejrútba.” Syria's Christians Back Assad, Dale Gavlak in Amman, Jordan, and Beirut, Lebanon, and Timothy C. Morgan | posted 7/07/2011 Letöltve: 2012.02.14.

²⁵ Syrian Christians for Democracy. Our Mission. Washington DC 12/20/2011 <http://syrian-christian.org/about/our-vision-%D8%A3%D9%87%D8%AF%D8%A7%D9%81%D9%86%D8%A7/> Letöltve: 2012.04.17.

különböző területére telepítették szét.²⁶ Aszad áprilisi rendelete a kurd populációból kb. 150 ezer főt érintett, de a rendelkezés gyakorlati végrehajtása terén eddig vajmi kevés történt.²⁷ A szíriai kurdok számára szintén fontos lenne a reformfolyamat folytatódása, ugyanakkor számukra igazából se a baaszizmus további dominanciája, se pedig a Muszlim Testvérek által dominált ellenzék hatalomra kerülése nem megnyugtató alternatíva. Ráadásul ez utóbbiak szoros kapcsolatban vannak az iszlamista gyökerű török kormánypárttal, amelytől egyáltalán nem várható komolyabb kezdeményezés a szíriai kurdok helyzetének javítására.

A kurdokkal szemben a drúz közösség tagjai megnyilatkozásaikban egyelőre támogató-sukról biztosítják Aszadot. Persze nem kizárt, hogy ez csupán óvatos magatartás, mivel úgy látják, hogy a hatalmi küzdelem még korántsem dőlt el. A külföldön, különösképp Libanonban élő drúz vezetők részéről ellentétes impulzusok érkeznek. Az itteni közösség vezetője, Valid Dzsumblatt például a hatalommal szembeni mielőbbi fellépésre biztatja a Szíriában élő drúzokat.²⁸

Az ellenzéki erők szerveződése

Az ellenzéki csoportok tevékenységének koordinálása terén jelentős fordulat volt a Szíriai Nemzeti Tanács (*Syrian National Council – SNC*) 2011. október 2-án Isztambulban történt megalakítása. A testület november 20-án közzétett politikai programja az elsődleges célnak a fennálló hatalom békés úton történő megdöntését tartotta. Ezt a polgári engedetlenség fokozásával, a rendszerre gyakorolt külső nyomás révén akarta elérni. Fontosnak tartotta a civilek védelmét szolgáló nemzetközi fellépés erősítését. A program bejelentette, hogy a fennálló hatalom megdöntése utáni átmeneti időszakban az irányítást az SNC fogja ellátni. A feladatai között szerepel majd egy átmeneti kormány felállítása, melynek kiemelt prioritása lesz az egy éven belül megtartandó alkotmányozó nemzetgyűlési választások előkészítése. Az új alkotmányt népszavazás fogja jóváhagyni, ezt követően hat hónapon belül sor kerül a parlamenti választások megtartására. Az SNC feladata ebben az átmeneti időszakban az állami, ezen belül is elsősorban a katonai intézmények „megőrzése” lesz. Független bizottságot fognak felállítani az előző rendszer bűneinek feltárására. A program aláhúzta, hogy az új Szíria demokratikus, pluralista, civil állam lesz, mely az állampolgári egyenlőségére, a hatalmi ágak szétválasztására, jogállamiságra, a békés hatalomváltásra és a kisebbségi jogok tiszteletben tartására épül. Az új rendszer kiemelten kezeli majd a szegénység elleni küzdelmet, az elmaradott területek fejlesztését, az írástudatlanság felszámolását. Az új alkotmány garantálni fogja a kurdok, az asszírok, valamint a nők jogait. A program úgyszintén fontos feladatnak tartotta a szuverenitás visszaállítását Golán-fennsíkon, a palesztin nép törvényes jogainak támogatását.²⁹ Az SNC jellegét tekintve hasonlít a líbiai Ideiglenes Átmeneti Nemzeti Tanácshoz. Feltűnő volt, hogy a program a kisebbségi jogok garantálásánál nem említette a síitákat.

Az SNC eléggé heterogén összetételű ernyőszervezet, melynek részét alkotják a Damaszkuszi Deklaráció a Demokratikus Változásért, a Muszlim Testvérek, a Szíriai Forradalom Általános Bizottsága, a megmozdulásokat szervező Helyi Koordinációs Bizottságok és a kurd frakciók képviselői. Az SNC-nek 2012 márciusában 270 tagja volt, akiknek a tevékeny-

²⁶ A baaszisták hatalomátvétele után került sor arra, hogy a Törökországgal és Irakkal határos területekről 140 ezer kurdot széttelapítottak az ország belső területeire, s helyükre arab családokat kezdtek betelepíteni. Bassár el-Aszad elnöki működésétől a kurdok eleinte sokat vártak, de a 2004-es megmozdulás kemény elfojtása az illúziókat szertefoszlatta.

²⁷ Carsten Wieland: Asad's Lost Chances. <http://www.merip.org/mero/mero041311> Letöltve: 2012.04.10.

²⁸ Dzsumblatt állásfoglalását személyes okok is motiválják. 2012. márciusi nyilatkozatában célzott arra, hogy Damaszkusznak köze lehetett Szíria libanoni katonai beavatkozását ellenző apja, Valid Dzsumblatt 1977. márciusi meggyilkolásához. Sejtelmesen azt is hozzátette, hogy nem véletlen, hogy a szíriai forradalom kezdete március 15., apja meggyilkolásának napja pedig március 16. volt. Jumblat Warns Syria's Druze of Getting Embroiled in Sectarian Strife, Naharnet Newsdesk 12 March 2012, <http://www.naharnet.com/stories/en/33089> Letöltve: 2012.04.08.

²⁹ Political Programme for the Syrian National Council, 20 November 2011, <http://www.syriancouncil.org/en/press-releases/item/47-political-programme-for-the-syrian-national-council.html> Letöltve: 2012.04.16.

ségét egy 10 tagú Végrehajtó Bizottság koordinálja. E szűkebb testületnek az elnöke egy Párizsban élő szíriai származású professzor, Burhan Ghalioun lett. A vezetői megbízatást háromhavonta meg kell újítani, pozícióját Ghalioun eddig meg tudta őrizni.

A *Wall Street Journal* 2011 decemberében terjedelmesebb interjút közölt az SNC elnökével. Ebben Ghalioun kifejtette, hogy a civilek védelme érdekében fontosnak tartaná humanitárius folyosó kialakítását, vagy repüléstilalmi zóna létrehozását. Szerinte ha Moszkva megfelelő garanciákat kap arra nézve, hogy a tervezett lépések nem vezetnek katonai intervencióhoz, akkor az ENSZ-ben sem kell orosz vétóra számítani. Megemlítette, hogy orosz fél előtt is világossá tette, hogy amennyiben a „háttérbe szorítás” veszélyétől tartanak, akkor az SNC is fontosnak tartja majd, hogy Moszkva a humanitárius intervencióval kapcsolatos összes döntésbe be legyen vonva. Az orosz képviselőket arra is figyelmeztette, hogy egy NATO-beavatkozást csakis a rezsimet elítélő ENSZ-határozatban való közreműködéssel lehet megakadályozni. Ghalioun kijelentette, hogy a damaszkuszi kormánnyal csak a hatalomátadásról hajlandók tárgyalni, s igyekezett eloszlatni a Muszlim Testvérek meghatározó szerepével kapcsolatos félelmeket. Szerinte a Muszlim Testvérek a török modell követésében érdekelt, egyúttal felhívta a figyelmet Tunézia példájára, ahol a többséget megszerző iszlamisták fontosnak tartották egy koalíciós kormány létrehozását. Ghalioun nem hagyott kétséget afelől, hogy az Iránnal való különleges kapcsolatokat át fogják értékelni, s az arab világhoz, ezen belül is az öböl menti államokhoz való kötődést fogják erősíteni. Reményét fejezte ki, hogy lehetséges lesz a Golán-fennsík tárgyalásos úton való visszaszerzése. A szíriai kisebbségekkel kapcsolatban utalt arra, hogy az alaviták jelenlétét a katonai-biztonsági apparátusban át fogják értékelni, s számukra elsősorban a gazdasági szféra kínál majd lehetőségeket. Az SNC vezetője ugyanakkor kiemelte a keresztényeknek az ország politikai életének megteremtésében szerzett érdemeit. Az iszlám jog törvénykezésben játszott szerepének meghatározását a megválasztandó parlament állásfoglalásától tette függővé.³⁰ Ghalioun külpolitikai eszmefuttatásában különösen a civilek védelmének lehetőségeit, Moszkva várható reagálását tekintve voltak végiggondolatlan elemek. Mindenesetre elég világossá tette, hogy politikai váltás esetén Szíria az Irán-ellenes tömb fontos részévé válik. A belső átalakulásnak a programban vázolt irányait talán a tömörülés heterogén volta miatt nem nagyon részletezte.

Az SNC ugyan a platformjában békés átalakulást hirdetett, de ennek lehetősége már a program nyilvánosságra kerülésekor irreális volt. Ghalioun 2012 márciusában tartott párizsi sajtókonferenciáján maga is elismerte, hogy noha a felkelés békés szándékkal indult, de a realitások időközben megváltoztak. Közölte, hogy katonai irodát állítottak fel a kormány ellen harcoló fegyveres csoportok tevékenységének a koordinálására. Azt is egyértelművé tette, hogy a felkelők külföldről történő fegyverellátása csakis az SNC közbeiktatásával történhet. Az iroda többek között a Szabad Szíriai Hadsereg (*Free Syrian Army – FSA*) tagjaiból fog állni.

A Ghalioun által említett FSA a hadseregből dezertált szunnitákból 2011 augusztusában Törökországban jött létre. A korábban a légierőnél szolgáló Rijád el-Aszaad ezredes vezette FSA fokozott aktivizálódása novembertől volt tapasztalható. A fő operatív területek a török határtól nem messze lévő Idlib tartomány, Hama és Homsz környéke, valamint a főváros külső kerületei voltak. Az első jelentősebb sikert Damaszkusz külvárosában a légierő hírszerzési komplexuma ellen november 16-án végrehajtott támadással érték el. Néhány nappal később a légierő tíz pilótáját likvidáltak. A legnagyobb eredményt 2012 januárjában Zabadani városának meglepetésszerű, rövid ideig tartó elfoglalásával érték el. Az FSA fegyverarzenálja ugyan korszerűbb eszközökkel jelentősen bővült, de továbbra sem volt olyan helyzetben, hogy a hadsereggel egy kiterjedtebb ütközetet vállaljon.³¹ A vártnál kevesebb

³⁰ Wall Street Journal Interview with SNC President, 01 December 2011
<http://www.syriancouncil.org/en/news/item/122-wall-street-journal-interview-with-snc-president.html> Letöltve: 2012.04.21.

³¹ Az FSA helyzetét bonyolította, hogy a szíriai hadsereg 2012 januárjában koncentrált támadást kezdett a főbb ellenállási körzetek felszámolására. Ennek során március közepére többek között Zabadani, Homsz, Hama, Idlib városok, s Damaszkusz térségében több ellenállási góc a hadsereg ellenőrzése alá került.

dezertáló arra készítette Aszaad ezredest, hogy a korábbi szándékaitól eltérően fegyvert fogó civileket is felvegyen az FSA soraiba.

Ghalioun fent említett bejelentésére az FSA vezetői elutasítón reagáltak: Aszaad ezredest közölte, hogy nem tűrnek el semmiféle politikai beavatkozást, s megvan a saját maguk stratégiája. A nézeteltérések persze nem voltak újak, de a kooperáció az SNC és az FSA között akkor is megmaradt. Ezen még az sem változtatott, hogy az FSA tagjainak szíriai ténykedését a Human Rights Watch részéről súlyos bírálatok érték. Katonai vonalon időközben újabb szervezeti változások történtek, de ezek az FSA súlyát lényegében nem csökkentették. Március 24-én jelentették be az év elején létrejött Felsőbb Forradalmi Tanács és az FSA „fúzióját”. Az előbbi testület vezetője, Musztafa al-Sejkh tábornok lett az új katonai tanács vezetője. Ő volt a legmagasabb rangú katonai vezető, aki átállt a felkelők oldalára, lépését több más tábornok is követte. Az új testületben azonban a szíriai katonai műveletek irányítása Aszaad kezébe került. A stratégia általános kimunkálása, a pénzek, a fegyverszállítmányok felhasználásáról szóló döntés a tábornokok kezében maradt.

Az SNC helyzetét nem pusztán a katonai téren jelentkező megosztottság, hanem több neves tag távozása is bonyolította. Ghalioun diktatórikus vezetési stílusa mellett a testületből kiválók elsősorban a Muszlim Testvérek túlzott befolyása ellen tiltakoztak. Maguk az iszlamisták a március 25-én tartott isztambuli sajtókonferenciájukon próbálták a szerepükkel kapcsolatos fenntartásokat eloszlatni. Ezen kifejtették, hogy köztársasági államformát, civil, demokratikus, parlamentáris rendszert szeretnének, amelyben az emberek etnikai és hitbéli hovatartozásuktól függetlenül egyenlő jogokat élveznének. Az Aszad utáni Szíriának a dialógusra és a részvételre kell épülnie. Hangsúlyozták azt is, hogy elhatárolódnak a terrorizmustól, s respektálják az ország nemzetközi kötelezettségeit.³²

Az SNC súlyának, az ellenzéki erők összefogásának erősítése szempontjából fontos lépés volt az új Szíria megteremtését szolgáló Nemzeti szerződés megszületése. A Szíriai Nemzeti Konferencia által március 27-én Isztambulban elfogadott dokumentum hangsúlyozta a szíriaiaknak a rezsím megdöntésére, az emberek szabad akaratára, a jogállam megteremtésére irányuló eltökéltségét. Leszögezte, hogy az új rendszernek egy civil, demokratikus, pluralista, független és szabad államnak kell lennie. A szuverenitás kizárólag a szíriai népet illeti, mely ezt a jogát a demokrácia adta kereteken között érvényesíti. A rezsím megdöntése utáni teendőkről a szerződés megismételte a novemberi politikai programban rögzített lépéseket, így az ideiglenes kormány felállításáról, az alkotmányozó nemzetgyűlés létrehozásáról és egy új alkotmány elfogadásáról szóló elgondolást. A dokumentum aláhúzta, hogy a szíriaiak büszkéek az ország kulturális, vallási sokszínűségére, s a „muszlimok, keresztények és mások” integráns részei a társadalomnak. Az új, demokratikus Szíria az „egység a különbözőségben” elvre fog támaszkodni, s ebben az államban minden egyénnek és közösségnek helye lesz. Az új alkotmány nem tesz majd különbséget a szíriai társadalom etnikai, vallási, nemzeti komponensei, így arabok, kurdok, asszírok, kaldeusok, turkománok és mások között. A szerződés többpártrendszer, demokratikus választási rendszert, a nők jogainak maradéktalan érvényesítését ígérte. Hangsúlyozta a biztonsági szervek átalakításának, a hadsereg politikai ellenőrzésének, a nemzeti megbékélésnek a fontosságát. Külpolitikai tekintetben az arab világgal való kapcsolatok erősítését, a palesztin néppel való szolidaritást állította előtérbe. Gazdasági tekintetben a szabadpiaci gazdaság, a kiegyensúlyozott fejlesztéspolitika mellett a szegénység, a munkanélküliség és a korrupció elleni harc fontosságát hangsúlyozta. A dokumentum végül reményét fejezte ki, hogy „Szíria történetének sötét korszaka” mielőbb lezárul. A Nemzeti szerződés a demokratikus értékek mellett elkötelezettség mellett a nemzetközi tényezőket, s főként a kisebbségeket akarta biztosítani az ellenzéknek a konszenzus megteremtésére irányuló szándékáról.³³

³² Syria's Muslim Brotherhood says committed to democracy, fight against terrorism, Sunday, 25 March 2012, <http://english.alarabiya.net/articles/2012/03/25/203114.html> Letöltve: 2012.03.29.

³³ National Covenant for a New Syria, 27 March 2012, <http://www.syriancouncil.org/en/issues/item/618-national-covenant-for-a-new-syria.html> Letöltve: 2012.04.02.

A jelentős külső támogatottságot élvező SNC mellett egy másik, a híryanagokban gyakorta felbukkanó ellenzéki tömb a Nemzeti Koordinációs Bizottság (*National Co-ordination Committee – NCC*). A Husszein Abdul Azim vezetésével 2011 szeptemberében létrejött tömörülésben 13 baloldali, 3 kurd szerveződés, valamint független politikai aktivisták vesznek részt. Az NCC bizonyos feltételek – így többek között a katonaság városokból való kivonása, a gyülekezési jog tiszteletben tartása, a politikai foglyok szabadon bocsátása – mellett hajlandó a rendszerrel való dialógusra. A tömörülés ellene van bármiféle külföldi katonai beavatkozásnak, inkább a gazdasági-diplomáciai nyomásgyakorlást tartja célravezetőnek. Az NCC nem ismeri el az SNC vezető szerepét, csoportosulásaira riasztóan hat a Muszlim Testvéreknek a tömörülésben meglévő jelentős befolyása.³⁴

A konfliktus nemzetközi környezete

A tüntetőkkel szembeni mind kiterjedtebb hatósági erőszakra az Egyesült Államok a szankciós politika kiszélesítésével, az ellenzéki erők fokozott támogatásával reagált. 2011 áprilisában a szíriai titkosszolgálatok irányítóinak, vezető politikai tényezőknél, a rezsimet közvetlenül támogató iráni biztonsági szervek parancsnokainak esetleges amerikai érdekeltségeit befagyasztották. Különösen érzékenyen érintette Damaszkuszt az augusztus 18-án ismertté vált 13582 sz. elnöki végrehajtási utasítás. Ez a szíriai kormány összes Egyesült Államokban lévő érdekeltségét zárta, s megtiltotta, hogy amerikai állampolgárok a szíriai kormánnyal bármiféle tranzakciót bonyolítsanak le. Leállította a szíriai olaj, illetve olajipari termékek importját és az e szektorba történő investálásokat. Ezzel egyidejűleg amerikai részről távozásra szólították fel Aszad elnököt. Ugyanezen a napon az EU is a hatalomból való távozásra szólította fel a szíriai vezetőket. Az európai közösség szankciós intézkedései során az utazási korlátozások mellett úgyszintén befagyasztotta számos vezető itteni érdekeltségeit, leállította a luxustermékek exportját, s számos ágazatban korlátozásokat, kereskedelmi, investálási tilalmat vezetett be. Ezek az intézkedések az olajszektorra is kiterjedtek. Brüsszel lépései különösen érzékenyen érintették Szíriát, lévén, hogy az EU volt Damaszkusz első számú kereskedelmi partnere.³⁵

Az ENSZ BT augusztus 3-án elnöki nyilatkozatban ítélte el a szíriai hatóságok fellépését, négy nap múlva az Arab Liga főtitkára követelte a Szíriában tomboló erőszak azonnali leállítását és a dialógus felvételét. A liga november 2-án béketervet hagyott jóvá, amely előírta a hadsereg kivonulását a városokból, a politikai foglyok szabadon bocsátását, a média és jogvédő szervezetek munkatársainak szabad mozgását, a béke betartásának arab megfigyelők részéről történő monitorozását.³⁶ Az erőszak azonban Szíriában nem pusztán a hatalom, hanem az FSA jóvoltából is tovább folytatódott. A helyzetet élezte, hogy Damaszkusz megtagadta 500 arab megfigyelő beutazási engedélyét. Ezért az Arab Liga november 12-én Szíria tagságát felfüggesztette, majd november 27-én szankciós intézkedéseket jelentettek be.³⁷ A feszültséget enyhítendő Damaszkusz december 19-én engedélyezte a liga megfigyelőinek a tevékenységét, de ez a lépés is kudarccal végződött. Arra hivatkozva, hogy a szíriai kormány tovább folytatja az erőszakot, a megfigyelőket az Arab Liga 2012. január 28-án visszavonta.

³⁴ Guide to the Syrian opposition, 1 March 2012 <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-15798218> Letöltve: 2012.03.18.

³⁵ Szíria összereskedelmében az EU 22,5 százalékkal részesedett. A második helyen álló Irakkal a forgalom 13,3, a negyedik helyen álló Kínával 6,9, a 12. helyen álló Egyesült Államokkal 2,4 százaléka bonyolódott le. Syria unrest: Arab League adopts sanctions in Cairo, 27 November 2011, <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-15901360> Letöltve: 2012.04.19.

³⁶ Liz Sly: Arab League announces peace plan for Syria, http://www.washingtonpost.com/world/middle_east/arab-league-announces-peace-plan-for-syria/2011/11/02/gIQAkM6fM_story.html Letöltve: 2012.04.03.

³⁷ A határozat előírta a szíriai központi bankkal való tranzakciók megszüntetését, az arab kormányok által finanszírozott projektek támogatásának leállítását, a vezető szíriai tisztviselők beutazási tilalmát, a szíriai kormány követeléseinek befagyasztását, a kereskedelmi légi járatok szüneteltetését. Syria unrest: Arab League adopts sanctions in Cairo, 27 November 2011 <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-15901360> Letöltve: 2012.04.03.

A tömörülés ezt követően Aszad eltávolítására vett irányt, legalább is ez tükröződött a január 22-én nyilvánosságra hozott újabb béketervében. Ez felszólította a szíriai kormányt, hogy két héten belül kezdjen tárgyalásokat az ellenzékkel, s két hónapon belül állítsanak fel egy nemzeti egységkormányt. Ezt követően Aszad adja át a hatalmat az alelnöknek és az új kormánynak, akik előkészítik a parlamenti és elnökválasztásokat. Vagyis az Arab Liga a „jemeni modellt” ajánlotta, s a tervet épp azon a napon jelentették be, amikor az ottani elnök, Ali Abdullah Szaleh elhagyta az országot. A szíriai kormányzat a tervet azonnal elutasította, válaszként az Arab Liga több nyugati állammal közösen az elképzelést január 31-én az ENSZ BT elé terjesztette, de február 4-én a tervezetet Oroszország és Kína megvétőzte.

Az orosz diplomácia tartott attól, hogy ha a világszervezet fórumán zöld utat ad a határozati javaslatnak, akkor megismétlődhet a líbiai forgatókönyv: Aszad hatalmát külső beavatkozás megdönti, s Moszkva stratégiai érdekeit a líbiainál is nagyobb veszteség éri – a fordulat nagy horderejű regionális kihatásairól nem is szólva. Az ENSZ BT vitájában felszólaló orosz képviselő hangsúlyozta, hogy a vérontást Szíriában azonnal be kell szüntetni, országa erőfeszítéseket tesz a krízis rendezésére, de a nemzetközi közösség néhány befolyásos tagja aláássa a békés rendezés lehetőségét, s inkább a rezsimváltást favorizálja. A fődelegátus kifogásolta, hogy a tervezetben nincs szó arról, hogy a szíriai erők városokból történő kivonásával párhuzamosan a kormányellenes fegyveres csoportok is szüntessék be tevékenységüket.³⁸

Az Arab Liga február 12-én tartott kairói ülészakán újabb lépésről döntött a damaszkuszi hatalmi váltás előmozdítására. Az elfogadott határozat felkérte a Biztonsági Tanácsot, hogy támogassa egy közös ENSZ- és arab békefenntartó erő Szíriába küldését. Szorgalmazta kommunikációs csatornák megnyitását a szíriai ellenzékkel, s minden politikai és anyagi támogatás biztosítását a számukra. Ezúttal sürgette az ellenzék egységének mielőbbi megteremtését. A kairói döntéssel egy éven belül másodszor fordult elő, hogy a liga külső beavatkozást kért egy arab ország hatalmi viszonyainak megváltoztatására.³⁹

Az Arab Liga béketerve az ENSZ BT után a világszervezet legfelső fóruma elé került. A február 16-án elfogadott, nem kötelező erejű közgyűlési határozat hangsúlyozta a válság békés rendezésének fontosságát, elítélte a folytatódó erőszakot, az emberi jogok folyamatos megsértését. Az Arab Liga vonatkozó határozatai alapján felszólította a damaszkuszi kormányt az erőszak beszüntetésére, a civilek védelmére, a politikai foglyok szabadon bocsátására, a szíriai fegyveres erőknek a városokból történő kivonására, a békés demonstrációs jog tiszteletben tartására. Felhívott egy félelemtől, erőszaktól mentes, minden tekintetben szíriaiak által vezetett politikai folyamat elindítására. A határozat támogatta az Arab Liga demokratikus átmenetre vonatkozó január 22-i tervezetét.⁴⁰

Az ENSZ BT-ben elakadt kezdeményezés után a Egyesült Államok a szíriai átalakulás támogatására más diplomáciai megoldást javasolt. Hillary Clinton február 5-én Szófiában a világszervezeten kívül álló, a „Demokratikus Szíria barátai” nevű tömörülés létrehozására szólított fel, mely a hasonlóságok ellenére „nem lenne azonos” a líbiai kontaktsoporttal.⁴¹ A cél, hogy támogassák az ellenzék békés változásokat szolgáló politikai terveit. Nem sokkal később, február 24-én 60 ország részvételével Tuniszban került sor „Szíria barátai” néven a fórum első találkozására. Itt többek között elhatározták, hogy felhívást intéznek a világszervezethez, hogy az készítse terveket az ENSZ és az Arab Liga civil rendőrökből álló, az ottani kormányzat beleegyezésével Szíriába küldendő békefenntartó kontingensének felállítására. Elhatározták továbbá, hogy felszólítják a szíriai elnököt, ne akadályozza a humanitárius kül-

³⁸ Security Council, 6711th meeting, 4 February 2012, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/PRO/N12/223/56/PDF/N1222356.pdf?OpenElement> Letöltve: 2012.02.18.

³⁹ Arab League calls for international peacekeeping force in Syria, 12 February 2012 <http://www.alarabiya.net/articles/2012/02/12/194067.html> Letöltve: 2012.02.18.

⁴⁰ UN General Assembly Resolution 66/253, Syria, February 16, 2012 <http://www.cfr.org/syria/un-general-assembly-resolution-66253-syria/p27403> Letöltve: 2012.03.02.

⁴¹ Az elnevezés a „Líbia barátai” csoport mintájára született, melyet amerikai részről először 2011 augusztusában használtak a líbiai kontaktsoport elnevezés helyett.

demények eljuttatását az érintett területekre.⁴² A második „Szíria barátai”-konferenciát április elsején tartották Isztambulban. Ezen már 82 ország vett részt. A fórum résztvevői többek között meghallgatták az SNC-nek az országban kialakult feszült helyzetről szóló értékelését, s felszólították a rezsimeket az ENSZ, az Arab Liga, az Iszlám Konferencia vonatkozó határozatainak és Kofi Annan béketervének maradéktalan végrehajtására. A résztvevők üdvözölték az SNC által elfogadott Nemzeti szerződést. Az ellenzéki tömörülést a szíriaiak egyetlen képviselőjeként ismerték el, s anyagi támogatásáról is döntöttek.⁴³

Az Annan-terv

2012. február 23-án jelentették be, hogy Kofi Annant, a világszervezet korábbi főtitkárát nevezték ki az ENSZ és az Arab Liga szíriai válsággal foglalkozó közös különmegbízottjává. Annan március 16-án ismertette hatpontos tervét az ENSZ BT tagjaival. A testület sora nőke március 21-én közölte, hogy a BT tagjai a különmegbízott rendezési elképzeléseit támogatják. Damaszkusz hivatalosan március 27-én jelentette be az Annan-terv elfogadását, két nap múlva a bagdadi arab csúcs, majd ahogy már szó volt róla, a „Szíria barátai” fórum második ülészeke is egyöntetűen támogatta.

Az Annan-terv kiindulópontja felszólította a szíriai hatóságokat, hogy vállaljanak kötelezettséget a különmegbízottal való együttműködésre egy szíriaiak által vezetett, mindenre kiterjedő politikai folyamat elindításában, amelynek célja a szíriai nép legitim aspirációinak számbavétele. Kötelezzék el magukat arra, hogy amikor a különmegbízott megfelelőnek látja, a tárgyalásra meghatalmazott személyt neveznek ki. A civilek védelme és az ország stabilizálása érdekében vállaljanak kötelezettséget a harcok beszüntetésére, az ENSZ által ellenőrzött effektív fegyverszünet mielőbbi megteremtésének előmozdítására. A terv felszólította a damaszkuszi kormányt a városokba irányuló csapatmozgás, a nehézfegyverek itteni alkalmazásának leállítására, a lakossági központokban és azok körzetében a csapatkoncentráció megszüntetésére. A harcok beszüntetése, a tartós fegyverszünet megteremtése érdekében a különmegbízott az ellenzéket is hasonló kötelezettségvállalásra szólította fel. A terv aláhúzta annak szükségességét, hogy a humanitárius támogatás eljusson a harcok által érintett összes területre. Sürgette az önkényesen internáltak szabadon bocsátásának gyorsítását, annak biztosítását, hogy a külföldi újságírók korlátozás nélkül eljuthassanak az ország bármely területére, s szüntessék meg a velük szemben alkalmazott diszkriminatív vízumpolitikát. Végül az utolsó pont előírta az egyesülési jog respektálását, a békés célú demonstrációk törvényi garantálását.⁴⁴ Az Annan-terv nem pusztán az erőszak leállítását állította előtérbe, hanem egy politikai átalakulási folyamat, kibontakozás számára is ajtót nyitott, igaz, nem olyan nyílt formában, mint ahogy az Arab Liga béketervében szerepelt.

Kofi Annan április 10-ét jelölte meg a terv végrehajtásának kezdeteként, amit Damaszkusz április 2-án elfogadott. Az ország ENSZ-képviselője azonban közölte, hogy a külön-

⁴² 'Friends of Syria' call for ceasefire, aid access, 24/02/2012 <http://www.france24.com/en/20120224-syria-tunisia-friends-assad-clinton-humanitarian-aid-un> Letöltve: 2012.03.07.

⁴³ "Friends of Syria" conference's final statement, 01 April 2012, <http://www.asharq-e.com/news.asp?section=3&id=29087> Letöltve: 2012.04.07.; A fórum résztvevői több millió dolláros havi közvetlen támogatást, kommunikációs eszközök biztosítását, az öbölállamok az ellenzéki katonai erő fizetésére, a dezerálások elősegítésére külön pénzügyi alap létrehozását ígérték. Gulf states propose funding Syrian opposition army, 02/04/2012 <http://www.france24.com/en/20120401-friends-syria-talks-get-underway-istanbul-six-point-annan-peace-plan-assad> Letöltve:2012.04.07.; A konferencián Magyarországot Martonyi János külügyminiszter képviselte. Tapasztalatait összegezve az MTI tudósítójának adott interjújában úgy vélte, hogy az elkövetkezendő időben bizonyára erősödik a szíriai rendszerre gyakorolt nyomás Kofi Annan tervének megvalósítása érdekében. Szigorítani fogják a szankciókat, de katonai megoldásról egyelőre nincs szó. Hangsúlyozta azt is, hogy a szankciók szigorítása mellett fokozottan támogatni kell a szíriai ellenzéket. Magyarországnak érdekében áll, hogy a „jelenlegi tömeges jogsértés” mielőbb véget érjen. Ha létrejön egy demokratikus rendszer, akkor Magyarország szeretne részt venni a gazdasági újjáépítésben és a gazdasági kapcsolatok erősítésében. Szíria – Martonyi: fokokódik a nyomás Bassár el-Aszad rendszerére. MTI, 2012. április 1. <http://www.mti.hu/Pages/Default.aspx?lang=hun&menuid=> Letöltve: 2012.04.07.

⁴⁴ Kofi Annan's six-point plan for Syria, 27 Mar 2012, <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2012/03/2012327153111767387.html> Letöltve: 2012.04.01.

megbízottnak az ellenzéknek is hasonló kötelezettségvállalásra kell rábírnia. A szíriai kormány közben egyértelművé tette, hogy nem fogja kivonni a városokból a csapatokat, amíg az ellenzék le nem teszi a fegyvert. Lavrov orosz külügyminiszter ugyanakkor Jerevánban kijelentette, hogy országa a rendezési tervvel kapcsolatban ellenzi határidők megállapítását. Időközben Szíriában az április 10-i határidő közeledtével a tüntetések, összetűzések szaporodtak. A legsúlyosabb összecsapások Idlib, Homsz tartományokban, valamint Damaszkusz közelében voltak. Kofi Annan szóvivője időközben kijelentette, hogy a teljes körű tűzszünet beálltát április 12-re várják. Április 10-én a szíriai kormánynak kell befejeznie a csapatok kivonását a lakossági központokból. Az ezt követő 48 óra során a feleknek az erőszakot teljesen be kell szüntetniük. A damaszkuszi kormány április 8-án bejelentette, hogy határidőre csak akkor vonja vissza az erőket, amennyiben az ellenzék írásos garanciákat ad arra, hogy leteszik a fegyvert. Ugyanezen a napon egyszerre 30 ponton indított támadást az ellenzéki erők felmorzsolására. Az FSA vezetője közölte, hogy a rezsimet nem ismerik el, ezért írásos garanciát nem adnak. Végül is április 12-én reggel átmenetileg beállt a tűzszünet, s a konfliktusnak egy új szakasza kezdődött.